
Ilya Parshyn**THE «OSTROGIAN EPISODE» OF THE ECUMENICAL COUNCIL
OF KONSTANZ (1414—1418)**

The article analyzes the message of the German chronicler Ulrich von Richental about the visit of esteemed «Duke of Red Rus'» («der hertzog von rotten Rüssen») to the XVI Ecumenical Council, held during the 1414–1418th at the town Konstanz in medieval Bavaria. We found, based on a little-known attraction in the Ukrainian historiography work of another medieval author Thomas Prischuch, that this lord was the «Duke of Ostrog» («Mer ein fürst herczog von Ostrog»). Perhaps, duke Fedir Danylovych, the oldest known representative of the powerful family, is mentioned in the both texts of the XV century.

Key words: Konstanz, duke Fedir Danylovych, Ulrich von Richental, duke Vitovt, king Sigismund I of Luxemburg.

УДК 94 (477): 282

Олександр Буравський**КОНФЕСІЙНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА
ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ТА БІЛОРУСІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XIX СТ.)**

У статті на основі архівних джерел проаналізовано конфесійну політику російського самодержавства на Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Виявлено особливості її прояву на теренах білоруських губерній.

Ключові слова: Правобережна Україна, Білорусь, конфесійна політика, російське самодержавство, православ'я.

Релігійна політика російського самодержавства на Правобережній Україні і Білорусі наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст. була предметом досліджень дорадянських, радянських, сучасних вітчизняних, російських та білоруських істориків.

Метою статті є подальше вивчення маловідомих аспектів конфесійної політики царського уряду у даний період на Правобережній Україні, з використанням нових архівних джерел, а також виявлення особливостей її прояву на території білоруських губерній.

Для розуміння процесів, які відбувалися на Правобережній Україні після приєднання її до складу Російської імперії, необхідно проаналізувати особливості міжконфесійної обстановки, яка склалась в цьому регіоні в 70–80-х рр. XVIII ст., а вона була досить складною.

Загострення політичних, економічних, релігійних, національних проблем породило навесні 1768 р., найбільше гайдамацьке повстання – Коліївщину. Так було відкрито шлях до скасування Уніатської церкви, знищено майже 2 тис. «всякого люду» – «ляхів», «жидів», уніатів. Повстанці зруйнували уніатські василіанські монастирі в Богуславі, Лисянці, Манківцях та Умані. Загинуло 16 ченців-василіан та багато їхніх учнів з Уманської колегії [1, с. 96].

Сотні уніатських священиків і ченців-василіан у 1772–1773 рр. потрапили до російських в'язниць в Умані, Білій Церкві, Бердичеві. Саме тому їх було названо «бердичівськими ісповідниками». Ненависть повстанців до конфедератів, шляхетського режиму в ході повстання поширилася на всіх католиків та уніатів. Типову для всього Київського Правобережжя ситуацію поблизу Канева в червні 1768 р. було зафіксовано в донесенні графа П. Рум'янцева Катерині II: «По всій царині містечка Канева (відбувається) взаємна помста між собою...», тобто між православними і уніатами. Офіційну реакцію російського престолу на Коліївщину висловила Катерина II: «Ніхто нами не посилався до Польщі для того, щоб піднімати бунт наших одновірців проти їх співгромадян інших сповідань» [2, с. 199].

Коліївщина поклала початок ліквідації уніатства в Україні. Вже після кривавих подій 1768 р. чимало уніатських священиків вимушені були залишити свої парафії, сотні були вбиті повстанцями або заарештовані російськими військами. Спорожнілі уніатські парафії майже відразу обсаджувалися православними священиками від імені Переяславського православного єпископа [1, с. 96–97].

У соціально-економічному й суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XIX ст. тією чи іншою мірою брали участь православна, римо-католицька й греко-уніатська конфесії.

Наприкінці XVIII ст. російське самодержавство прагнуло підпорядкувати управління Римо-католицькою церквою (далі – РКЦ) на теренах імперії. Ще в 1772 р. Катерина II видала указ, згідно

з яким папські булли мали затверджуватися монархом. Папа Римський не міг призначати в Росії священиків, а також розпоряджатися майном РКЦ [3, с. 127].

14 лютого 1782 р. імператриця розпорядилася заснувати замість Білоруської єпархії Могилівське римо-католицьке архієпископство. Першим римо-католицьким архієпископом цієї духовної інституції був призначений Станіслав Богуш-Сестренцевич [4]. 10 грудня 1783 р. С.Сестренцевича було рукопокладено в сан архієпископа. На думку російського історика А. Тихонова, це було першим кроком до створення власної РКЦ в Росії [5, с. 80].

Після другого (1793 р.) та третього (1795 р.) поділів Польщі до Росії відійшли: Правобережна Україна, Західна Волинь і Західна Білорусія. Російське самодержавство взяло курс на посилення державного контролю над церковним життям і на послаблення пропольських католицьких впливів у регіоні [6, с. 237].

Уряд прагнув жорстко контролювати як православне, так і римо-католицьке й уніатське духовенство на приєднаних землях [7, с. 206; 8, с. 38]. Від початку існування Уніатської церкви у складі Російської імперії, царська влада ініціювала навернення уніатів у православ'я, які становили найбільший відсоток католиків на приєднаних до імперії землях.

На кінець XVIII ст. на Правобережній Україні найпотужнішою за впливом, кількістю віруючих та економічною міццю була Греко-католицька церква [9, с. 66].

У Білорусі на час останнього поділу Речі Посполитої уніати склали близько 70 %, римо-католики – 15 %, а православні – лише 6 % населення краю [10, с. 100–101].

Справу ліквідації унії розпочала здійснювати Катерина II. Імператриця обіцяла, що не утискуватиме католиків ні латинського, ні грецького обрядів. У договорі, укладеному в Гродно (1793 р.), Катерина II від свого імені та своїх наступників на троні підтвердила, що «на вічні часи католикам двох обрядів будуть гарантовані їхні привілеї, маєтки, церкви», що «ніколи не буде застосована верховна царська влада для порушення прав католицького віровизнання двох обрядів» у землях, які відійшли до Росії [11, с. 23]. Проте в тому ж р. цариця розпорядилася заснувати «Місійне товариство», яке мало розпочати акцію «возз'єднання уніатів з Православною церквою». Товариство очолив єпископ Віктор Садковський. На утримання православних місіонерів із державної скарбниці щор. виділялося 20 тис. крб. Для успішного проведення місійної діяльності серед уніатів В. Садковському було дозволено залучати військові загопи. У 1794 р. він оприлюднив пастирське послання «До духовенства і руського народу» із закликом до уніатів повернутися в православ'я, у якому зазначалося, що «насильне впровадження унії повинне закінчитися возз'єднанням із православ'ям» [12, с. 79; 1, с. 96–97].

На білоруських землях переходи уніатів в православ'я супроводжувалися виступами прихожан-уніатів. Поштоухом послужив указ від 22 квітня 1794 р. «Об устранинии всяких препятствий к обращению униатов к православной греческой церкви». Так, полоцький намісник М. Лопатін просив полоцького уніатського архієпископа Іраклія Лісовського, аби той благословив священиків уніатів на перехід в православ'я. Приєднання супроводжувалися хвилюваннями прихожан-уніатів, зокрема в Оршанському повіті. Єпископ Могильовської православної єпархії Опанас (Вальховський) повідомляв в Синод, що такі бунти були викликані діями католицьких ксьондзів і поміщиків-католиків. У Мінській православної єпархії приєдналася лише одна церква з 849 прихожанами. Однак в Мінській губернії, спільними зусиллями губернської влади і православного керівництва до січня 1795 р. було приєднано 124 церкви, 39 каплиць, 15 священиків і 79 прихожан; у Могильовській православної єпархії – 105 церков з 34 священиками і 120 тис. прихожан [13, с. 101–102].

22 жовтня 1794 р. архієпископ Віктор доводив до відома Синоду, що на Поділлі до православ'я приєдналося 333093 уніатів, а з ними – 463 священики. Вони були об'єднані в 721 парафію. На цей час на Поділлі до православ'я були також навернені Сатанівський, Грабовський, Головчинський та Корожовецький монастирі [14, с. 107].

Швидкі темпи переходу уніатів у православ'я зумовили протидію з боку місцевого духовенства. У 1797 р. уніатський священик Г. Курашевич був ув'язнений на три місяці за «пропаганду уніатської віри» в с. Сірничок Луцького повіту [15, с. 112].

У ситуації, що склалася, латинський могилівський архієпископ С. Сестренцевич прагнув перевести уніатів у латинський обряд, передчуваючи, що унія все одно буде ліквідована. Це він пояснював в листах нунцію Гарампі, який перебував у Варшаві. Архієпископ звертав також увагу й на той факт, що втрата уніатів означатиме також і втрату багатьох латинян, які, не маючи поблизу своїх храмів, відвідували уніатські [16].

1795 р. Катерина II ліквідувала Київську греко-католицьку митрополію, а її кафедра була перенесена до Полоцька [17, с. 997]. За рахунок Правобережжя Православна церква збільшилася майже на два мільйони прихожан [11, с. 53].

У 1796 р. в Україні нараховувалося лише 200 уніатських церков [16]. В умовах панування російського самодержавства, яке всіляко підтримувало православ'я, відбувалося постійне послаблення позицій РПКЦ [18, с. 12].

Наприкінці XVIII ст. у Російській імперії були реалізовані загальні принципи ставлення державного апарату до католицизму – недопущення прозелітизму та вимога політичної лояльності від представників іновірного духовенства [19, с. 120]. Із кінця XVIII ст. стратегічна мета уряду щодо РКЦ полягала в її одержавленні й перетворенні духовенства в слухняне зняряддя ідеологічного впливу на католицьке населення. Основним засобом реалізації цих планів було обрано підірив економічного фундаменту церкви шляхом секуляризації земель. На Правобережжі уряд вирішив провести секвестрування земельних наділів єпископату. Значна частина їх перейшла до польської шляхти. Наприклад, графиня Браницька отримала землі з фонду кам'янецького єпископа [20, с.95].

Царський уряд не задовольнився цими заходами й вирішив ліквідувати Греко-уніатську церкву, вважаючи, що вона була примусово нав'язана місцевому населенню, а кожен уніат у душі продовжував залишатися православним [21, с. 75].

Певна частина греко-католицького духовенства, ченців-василіан і просто віруючих не хотіла залишати уніатство. Це призводило до драматичних колізій між прихильниками православ'я та уніатства [22, с. 37].

Польські власники на місцях чинили опір приєднанню уніатських священників до Православної церкви. Зі спогадів священника М. Варваринського дізнаємося, що посесор с. Губнова Бодашко, довідавшись, що уніатський священник приєднався до православ'я, дав розпорядження забрати його сина в рекрути. У Новоград-Волинському повіті, зокрема в с. Ярунь, посесор Залевський і ксьондз Бродович перетворили комору в каплицю, яку відвідували також православні. Польські поміщики залякували селян-уніатів карою – сто ударів батоном за перехід їх у православ'я [23, с. 193, 190, 166].

Вище уніатське духовенство також намагалося протидіяти приєднанню греко-католиків до православ'я. Зокрема, уніатський митрополит Ф. Ростоцький виголошував антиурядові проповіді та переконував уніатів, щоб вони не приймали православну віру. Неблагонадійність митрополита було розглянуто Синодом. Священника відправили до Санкт-Петербурга, де він перебував у неофіційному засланні. Звіди він надсилав листи до уніатської консисторії з розпорядженнями перешкоджати приєднанню до православ'я [8, с. 51].

Парафіяльне уніатське та римо-католицьке духовенство також протидіяло церковній політиці уряду. Уніатські священники та польські ксьондзи, за свідченням священника М. Варваринського, намагалися зупинити возз'єднання уніатів із православними. Священники вривалися до православних храмів, здирали зі святих ікон золоті й срібні ризи, кривдили православну віру, називаючи її «жидівською». Латинські ксьондзи з презирством ставилися до обрядів Православної церкви. Зокрема, ксьондз Брусилівського римо-католицького костелу Полікарп, прибувши в с. Болячев, до католика Івана Мужаровського, вилляв на землю з пляшки воду, освячену в Православній церкві на свято Водохреща, заявивши, що ця вода не свята, і дав воду, освячену в костелі. Ксьондз заходив також до будинків православних шляхтичів і закликав їх відвідувати костел. У містечку Корці ксьондз Федір Бучинський із двома вікарними заманювали багатьох православних до базиліанського дівочого кляштора, де їх сповідали, причащали, хрестили, вінчали, а також здійснювали над небіжчиками обряд поховання [23, с. 187–190].

В архівних документах засвідчено, що сини уніатських священників переходили в римо-католицьку віру [24, арк. 5]. На Правобережжі цілі приходи переходили в католицизм. Єзуїти відстоювали думку про відсутність істотних відмінностей між обрядами латинськими та православними; у генерала Ордену єзуїтів Грубера був готовий проект об'єднання церков [25].

У цей час на Правобережній Україні діяло 200 костелів, майже половина з яких була на Волині [20, с. 96]. Функціонували також дві уніатські єпархії – у Луцьку та Бересті [1, с. 98]. У 1803 р. Луцька уніатська єпархія нараховувала 195 парафіяльних і 594 безмісних священників [26, с. 11].

У 1801 р. імператор Павло I став жертвою державного перевороту. За словами Г. Грубера, «загинув великий покровитель Римської церкви та «Товариства Ісуса». Олександр I також підтримував католицизм. Імператор писав Папі Пію VII про свої наміри дотримуватися інтересів своїх підданих – католиків [3, с. 147–148]. 13 листопада 1801 р. за його указом створено римо-католицьку колегію, яка мала відати усіма справами РКЦ в Росії. Складалася вона лише з представників латинських дієцезій. Її головою призначено С. Сестренцевича, який на вернувшись у латинський обряд понад 200 тис. уніатів. Із протестом проти цієї акції до імператора звернувся полоцький уніатський єпископ Лісовський. Цар наказав увести до колегії чотирьох членів-уніатів [11, с. 56–57].

В імператорському указі від 12 липня 1804 р. зазначалося, що в доповіді урядового сенату від 13 листопада 1801 р. міститься розпорядження: єпархіям уніатським перебувати під управлінням

Римо-католицької духовної колегії, а членів уніатського духовенства не повинно бути у складі колегії. Незручності в місцевому правлінні уніатських справ і скарги переконали доповнити положення 13 листопада 1801 р. про устрій римо-католицької духовної колегії такими статтями: 1) до складу членів римо-католицької духовної колегії ввести від уніатського духовенства одного єпископа та трьох засідателів від трьох уніатських єпархій; 2) римо-католицькій духовній колегії наглядати, щоб місцева духовна консисторія не дозволяла духовенству одного віросповідання чинити якісь домагання до відомства іншого, обмежувати свободу совісті або схиляти до своїх переконань [27, арк. 122].

На основі царського указу від 16 липня 1805 р. урядовий сенат розпорядився поділити колегію на два департаменти: 1-й складався з римо-католицького духовенства, 2-й – з уніатського [28, арк. 132]. У січні 1811 р. сенат наказав латинським та уніатським єпископам призначати від білого духовенства по два депутати в кожне губерньське місто та повіт, яких зобов'язати бути присутніми під час з'ясування обставин бійок, сварок або інших негативних вчинків духовенства [27, арк. 24–24 зв.]. Однак, перебуваючи під впливом православного духовенства, політика Олександра I була спрямована на обмеження впливу Святого Престолу в справах РКЦ в Росії. У 1804 р. дипломатичні стосунки Росії з Римом були розірвані на 10 років і відновилися лише в 1814 р. [3, с. 148].

У червні 1804 р. в указі імператора на ім'я київського військового губернатора О. Торماسова вимагалось негайно «надіслати списки уніатських монастирів для скасування частини з них», оскільки вимога імператриці про ліквідацію «зайвих уніатських монастирів була ще в 1795 р., але впродовж 8 років не виконана». Якщо в 1771 р. Греко-уніатська церква мала 12 млн вірних, 13 тис. парафіяльних церков та 250 василіанських монастирів, то на 1804 р. у Росії їх кількість скоротилася відповідно до 1398500 уніатів, 1388 уніатських парафіяльних церков та 40 монастирів [11, с. 57–58].

Наприкінці 20-х рр. XIX ст. політика уряду щодо греко-католиків змінилася. Указом імператора від 22 квітня 1828 р. засновано греко-уніатську духовну колегію, яку очолив митрополит Іосафат Булгак. Для облаштування резиденції митрополита в Санкт-Петербурзі та утримання членів колегії з державної казни виділено 150 тис. крб. Це означало, що влада визнавала авторитет цієї організації, але водночас намагалася повністю її контролювати [29, с. 457–459].

Луцька греко-католицька єпархія була ліквідована. Її західні парафії приєднані до Віленської єпархії, а решта – до Полоцької [9, с. 67]. Таким чином, російський уряд ставив завдання остаточно перебрати у свої руки контроль над церковним життям на Правобережжі від Апостольської Столиці, послабити в регіоні польський вплив.

Планувалося шляхом підпорядкування Греко-уніатської церкви православному відомству уніфікувати церковне життя та посилити вплив Російської православної церкви і в такий спосіб забезпечити русифікацію краю.

На початку XIX ст. за активної місіонерської діяльності римо-католицьких ксьондзів відбувалися масові переходи уніатської пастви, зокрема українських селян, у римо-католицизм. Проте указом 4 липня 1803 р. було заборонено перехід з однієї конфесії в іншу без відома влади. За угодою 1807 р. між католицькою та уніатською церквами всі греко-католики, що перейшли за попередні 10 років (1798–1807 рр.) у католицизм, повертались в уніатство [30, с. 54–56].

Архівні джерела засвідчують і перехід окремих православних у католицизм. Зокрема, 10 грудня 1803 р. волинське губерньське правління повідомляло Волинській духовній консисторії, що священник с. Новосьолок Остап Ясевич був позбавлений духовного сану за те, що його син перейшов із православ'я у латинський обряд [31, арк. 2].

Із донесення Володимир-Волинського духовного правління у Волинську духовну консисторію від 25 жовтня 1818 р. дізнаємося, що у Володимир-Волинському повіті православні селяни Штунського приходу, зокрема сіл Бендюг та Височок, були навернені в унію ксьондзом Миколою Волошинським [32, арк. 7–7 зв.].

Отже, із входженням Правобережної України і Білорусі до складу Російської імперії самодержавство взяло курс на посилення державного контролю за місцевим церковним життям, на послаблення пропольських впливів. Суть релігійної політики російського уряду щодо Римо-католицької церкви в регіонах полягала в її одержавленні та підпорядкуванні Греко-уніатської церкви православному відомству і в такий спосіб забезпечувала русифікацію краю. Уряд прагнув жорстко контролювати як православне, так і римо-католицьке й уніатське духовенство на приєднаних землях, мати церкву, яка б захищала його великодержавні інтереси.

Список використаних джерел

1. Стоколос Н. Г. Уніатська церква у контексті конфесійних трансформацій на Правобережній Україні під владою Російської імперії / Н. Г. Стоколос // Український історичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 94–109.
2. Історія православної церкви в Україні: Збірка наукових праць. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 292 с.
3. Копылов А. Н. Католическая Церковь в России (конец IX – начало XXI вв.) / А. Н. Копылов. – М.: Спутник, 2012. – 284

- с. 4. Богуш-Сестренцевич, Станіслав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. 5. Тихонов А. К. Католики, мусульмане, іудеї Російської імперії в останній чверті XVIII – початку XX в. / А. К. Тихонов. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. – 368 с. 6. Стоколос Н., Шеретюк Р. Трансформаційні процеси в Уніатській церкві після поділів Польщі (1772–1795 рр.) та їхні наслідки / Н. Стоколос, Р. Шеретюк // Історія релігії в Україні і світі: збірник наукових праць. Серія «Історичне релігієзнавство». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – Випуск 1. – С. 228–243. 7. Зінченко А. Л. Акти візитації монастирів і костелів XVIII – першої половини XIX ст. як історичне джерело / А. Л. Зінченко // Подільська старовина: Зб. наук. пр. / Відп. ред. В. А. Косаківський. – Вінниця, 1993. – С. 205–211. 8. Хитровська Ю. В. Громадянсько-політична позиція духовенства Правобережної України наприкінці XVIII – середині XIX ст. (в контексті церковної політики самодержавства): дис. ... канд. іст. наук: 09. 00. 11 / Хитровська Юлія Валентинівна. – К., 2001. – 191 с. 9. Карліна О. Відновлена Луцька греко-католицька єпархія у 1798–1828 рр. / О. Карліна // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1999. – № 5: Іст. науки. – С. 66–70. 10. Іваноў А. А. Да пытаньня ліквідацыі Ўніяцкай Царквы: уплыў рэлігійнага фактара на вызначэнне нацыянальнай прыналежнасці жыхароў беларускіх земляў у першай палове XIX ст. / А. А. Іваноў // Религия и общество – 9: сборник научных статей / под общ. ред. В. В. Старостенко, О. В. Дьяченко. – Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2015. – С. 100–101. 11. Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.): дис. ... доктора іст. наук: 09.00.11 / Стоколос Надія Георгіївна. – Київ, 2003. – 473 с. 12. Жилюк С. І. Російська православна церква на Волині (1793–1917 рр.) / С. І. Жилюк. – Житомир: Журфонд, 1996. – 174 с. 13. Филатова Е. Н. Конфессиональная политика царского правительства в Беларуси. 1772–1860 гг. / Е. Н. Филатова. – Мн.: Бел. наука, 2006. – 192 с. 14. Хіхляч Б. Ліквідація уніатської церкви на Східному Поділлі у 1794–1796 рр. / Б. Хіхляч // Українське релігієзнавство. – 2005. – № 2. – С. 104–112. 15. Денисюк В. І. Українсько-польські відносини на Волині в контексті національної політики російського уряду в 1795–1862 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 01 / Денисюк Василь Іванович. – Чернівці, 2012. – 246 с. 16. Чаплицкий Б. История Католической Церкви в России / Б. Чаплицкий [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.krotov.info/libr_min/24_ch/ap/lizky_01.html. 17. Католическая энциклопедия. – Том II. – М.: Изд-во Францисканцев, 2005. – 1818 с. 18. Статкевич Н. Римсько-Католицька Церква в Україні. До візиту Папи Йоана Павла II / Н. Статкевич, М. Бучек, І. Седельник. – Курія Львівської римсько-католицької архідієцезії – Львів, 2001. – 59 с. 19. Андреев А. Н. Католицизм и общество в России XVIII в.: дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 02 / Андреев Александр Николаевич. – Челябинск, 2004. – 229 с. 20. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. // Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – Т. 4. Католицизм // За ред. П. Яроцького. – К.: Світ знань, 2001. – 598 с. 21. Долбилов М. Д. Конфессиональная идентичность и аргументы памяти: католический ответ на русификацию в Западном крае империи после Январского восстания / М. Д. Долбилов // Православие: Конфессия, институты, религиозность (XVII – XX вв.): Сборник научных работ / Под ред. М. Долбилова, П. Рогозного. – СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2009. – С. 72–105. 22. Історія християнської церкви на Україні: релігієзнавчий довідковий нарис / АН України, Від. релігієзнавства Ін-ту філософії; відп. ред. О. С. Онищенко. – К.: Наук. думка, 1991. – 104 с. 23. Волинские епархиальные ведомости. – 1871. – № 7. 24. Держархів Житомирської обл., ф. 178, оп. 6, спр. 67, 14 арк. 25. Шостак І. В. Основні аспекти становлення адміністративно-територіального устрою РКЦ на українських землях у складі російської імперії протягом кінця XVIII – початку XX ст. / І. В. Шостак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.oa.edu.ua/1472/1/Shostak_120919.pdf. 26. Лось В. Історія Греко-уніатської церкви на Правобережній Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст.: джерелознавчий аспект: автореф. дис. на канд. іст. наук: спец. 07. 00. 06. «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / В. Е. Лось. – К., 2007. – 22 с. 27. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 363, оп. 1, спр. 56, 443 арк. 28. Держархів Волинської обл., ф. 363, оп. 1, спр. 64, 132 арк. 29. Полное собрание законов Российской империи. Собр. 2-е (1825–1881): В 55 т. – Т. 3 (1828). – СПб.: Тип. II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 1246 с. – № 1977. – 22. 04. 1828. – С. 457–459. 30. Шеретюк Р. Уніатська церква в контексті етноконфесійної політики Російської імперії першої чверті XIX ст. / Р. Шеретюк // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 48–62. 31. Держархів Волинської обл., ф. 359, оп. 1, спр. 2, 15 арк. 32. Там само, спр. 29, 72 арк.

Александр Буравский

**КОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА РОССИЙСКОГО САМОДЕРЖАВИЯ
НА ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЕ И БЕЛАРУСИ
(КОНЕЦ XVIII – НАЧАЛО XIX ВВ.)**

В статті на основі архівних документів проаналізована конфесійна політика російського самодержавія на Правобережній Україні в кінці XVIII – внаслідок XIX вв. Виявлені особливості її проявлення на території белорусських губерній.

Ключевые слова: Правобережная Украина, Беларусь, конфессиональная политика, российское самодержавие, православие.

Alexander Buravskyi

CONFESSIONAL POLICY OF THE RUSSIAN AUTOCRACY IN THE RIGHT BANK UKRAINE AND BELARUS (END OF XVIII – BEGINNING OF XIX CENTURIES)

In the article in the basis of archival sources analysis confessional policy of the Russian autocracy in the right bank Ukraine and Belarus in the end of XVIII – beginning of the XIX centuries is analyzed. Peculiarities of its functioning in Belarusian provinces are outlined.

Key words: Right Bank Ukraine, Belarus, confessional policy, Russian autocracy, Orthodoxy.

УДК 94(477)

Наталя Бліндер

ВПЛИВ ПАПСЬКИХ ЕНЦИКЛІК НА ФОРМУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті проаналізовано вплив папських енциклік, виданих на зламі ХІХ–ХХ ст., на активізацію суспільно-політичного життя на території Східної Галичини, безпосередньо на формування християнсько-демократичної ідеології та долученні до цих процесів греко-католицького духовенства.

Ключові слова: енцикліки, християнсько-демократична ідеологія, Лев ХІІІ, Східна Галичина, суспільно-політичне життя.

Питання витоків, формування та становлення будь-якої суспільно-політичної думки або ж течії в історичній науці завжди залишалося і залишається відкритим та актуальним. Пояснюється це тим, що прослідкувати ці процеси досить складно і непросто через цілу низку чинників, впливів, історичних постатей і, в деякій мірі, через приналежність до певної території та протікання подій в межах певної історичної епохи. Не виключенням і є питання формування християнсько-демократичної ідеології на теренах Східної Галичини, яке тісно пов'язано з греко-католицьким духовенством і папськими енцикліками, які видавалися наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що у статті досліджується вплив виданих Папою Римським наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. енциклік на формування християнсько-демократичної ідеології на теренах Східної Галичини.

Мета дослідження базується на тому, щоб дослідити вплив енциклік Лева ХІІІ на формування ідеологічних основ діяльності християнських демократів на території Східної Галичини.

Завдання дослідження полягають у розкритті впливу папських енциклік на процес формування християнсько-демократичної ідеології на території Східної Галичини та використанні греко-католицьким духовенством її основних постулатів в ході створення різноманітних організаційних структур під пильним контролем Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ).

Дослідженням папських послань кінця ХІХ – початку ХХ ст., їх змісту, періоду, в якому вони видані, займалися такі дослідники, як О. Альошина [1], Т. Антошевський [2–3] та інші дослідники. Аналіз історіографії даної проблематики підштовхує до висновку, що науковці, які працювали над розкриттям досліджуваної теми, торкнулися у своїх працях лише деяких аспектів проблематики, так і не розкривши реакції галицьких політичних сил на видання Левом ХІІІ своїх послань. Саме ці послання здійснили своєрідну революцію в поглядах греко-католицького духовенства на суспільно-політичні процеси в краї та підштовхнуть його до творення власних політичних товариств, організацій та партій.

Поштовхом до формування християнсько-демократичної ідеології на теренах Східної Галичини стало видання 15 травня 1891 р. Папою Левом ХІІІ енцикліки «*Regum Novarum*» («Про нові речі») [5], присвяченої соціальному питанню. У ній Лев ХІІІ звернув увагу на питання приватної власності, становища робітничого класу та можливість створення профспілкових організацій [8, с. 70]. Папа запропонував власний підхід в трактуванні соціальної та державної політики, визначивши основними суб'єктами політики державу, церкву і професійні об'єднання робітників. Кожен суб'єкт мав виконувати ряд функцій: держава повинна турбуватися про матеріальний та правовий добробут своїх громадян; робітники в свою чергу мали право об'єднуватися в професійні спілки, а роль церкви полягала в здійсненні виховної та навчальної функцій. Взаємозв'язок між суб'єктами забезпечував добробут її громадян [1, с. 21–22].

Енцикліка Папи набула розголосу у світі і знайшла своїх прихильників, які називали себе християнськими соціалістами і християнськими демократами, заохочувала діяльність католицьких